

ники «змішаної форми вини» визнають її існування в кваліфікованих складах злочинів, однак не можуть дійти згоди в назві та змісті цих понять.

Маємо сподівання, що зроблений нами огляд основних теорій складної вини в кримінальному праві допоможе стимулювати науковий пошук з цієї проблеми і вироблення нових концепцій її вирішення.

Список літератури: 1. Кригер Г. Еще раз о смешаной форме вини // Советская юстиция. 1967. №3. 2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч./ М.І.Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. М.І. Бажанова, В.І.Сташиса, В.Я. Тація. К.–Х., 2002. 3. Фесенко С.В. злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони. К., 2004. 4. Тяжкова И.М. Ответственность за неосторожные преступления, совершаемые при использовании источников повышенной опасности. Дисс. ...докт. юрид. наук. М., 2003. 5. Таганцев Н.С.Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. В 2 т. Т. 1. М., 1994. 6. Курс советского уголовного права: в 5 т. Т.1. Л.,1968. 7. Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве. Саратов,1987. 8. Пинаев А.А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вини: Учебное пособие. Х.,1984. 9. Фролов Е., Свинкин А. Двойная форма вини// Советская юстиция. 1969. №7. 10. Кириченко В. Смешанные формы вини// Советская юстиция. 1966. №19. 11. Дагель П.С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж. 1972. 12. Хавронюк М.І. Злочини зі складною виною у Кримінальному кодексі України // Підприємництво, господарство і право. 2003. №3. 13. Горбуза А.Д. Смешанная форма вини по советскому уголовному праву. Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1972. 14. Филановский И.Г. Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению. Л.,1970. 15. Сухарев Е., Куликов А. О двойной форме вини// Советская юстиция. 1990. №18. 16. Гримайло В. Проблема злочинів з двома формами вини // Юридична Україна. 2003. №10. 17. Коржанський М.Й. Презумпція не винуватості і презумпція вини. К., Атака, 2004. 18. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Общая часть. М.,1996. 19. Нерсесян В.А. Ответственность за неосторожные преступления. СПб., 2002. 20. Лукьянов В. Исключить из УК статью об ответственности за преступления с двумя формами вини// Российская юстиция. 2002. №3.

Надійшла до редколегії 06.01.06

В.А. Робак

ОЗНАКИ, ПРИТАМАННІ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНОМУ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНОМУ ФОРМУВАННЮ

Проблема злочинності і, зокрема, її організованих форм останнім часом є предметом обговорення на найвищому державному рівні, оскільки діяльність злочинних організацій, не передбачених законом воєнізованих формувань набула надзвичайної гостроти і почала негативно впливати на хід перебудовчих процесів, зміцнення української державності, практичну реалізацію прав, свобод і законних інтересів громадян.

Незважаючи на посилення заходів щодо боротьби з зазначеним явищем, сьогодні ця проблема, на жаль, є вкрай важливою та актуальною для нашої держави. Наявність злочинних формувань

не дозволяє державі розвиватися належним чином, підриває її економічний стан, політичне становище, перешкоджає нормальному існуванню суспільства в цілому.

Означена ситуація вимагає з боку держави внесення суттєвих коректив у стратегію і тактику боротьби зі злочинністю, розробки і здійснення дійових заходів для зміцнення законності і правопорядку в країні.

Слід зазначити, що окремим питанням проблеми протидії створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань вже приділялася увага в працях М.І. Бажанова, В.В. Голіни, Н.О. Гуторової, В.П. Ємельянова, М.В. Корнієнка, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, І.І. Радіонова, В.П. Тихого, Р.А. Чорного та інших. Однак, необхідно зазначити, що існуючі дослідження мають фрагментарний характер, тобто в тій чи іншій частині торкаються питання, пов'язаного з боротьбою з зазначеними формуваннями.

Відсутність чіткого тлумачення ознак, притаманних тій чи іншій формі організованої злочинності, викликає певні труднощі при кваліфікації діянь, розмежуванні подібних за складом злочинів, а в деяких випадках і помилки у слідчій чи судовій практиці.

Це наукове дослідження присвячено тлумаченню ознак, притаманних не передбаченому законом воєнізованому формуванню.

Відповідно до зазначеної примітки, під воєнізованим формуванням слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка [1, с.640].

Більшість вчених вважають, на нашу думку, обґрунтовано, під воєнізованими формуваннями слід розуміти злочинні організації, які мають додаткові ознаки [1, с.640; 2, с.242; 3, с.325; 4, с.429]. Крім того, слід вказати, 23 грудня 2005 р. Верховний Суд України прийняв постанову № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» [5], у якій зазначається, що не передбачені законом воєнізовані формування є різновидом злочинних організацій.

На підставі вищевказаного можна дійти висновку, що вказаним вище формуванням притаманні ознаки, які характерні для злочинної організації, і певні специфічні ознаки.

Відповідно до ст.28 КК України злочин вважається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (три і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп [1, с.88]. Тобто злочинній організації прита-

манні наступні ознаки: кількісний склад об'єднання; ієрархічність; мета створення злочинної організації – вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів; стійкість.

Воєнізованому формуванню притаманні наступні ознаки злочинної організації: кількісний склад; ієрархічність; стійкість.

Крім того, виходячи з визначення, зазначеного у примітці до ст.260 КК України, цьому формуванню властиві наступні специфічні ознаки: зовнішня схожість на передбачені законами України військові формування; організаційна структура, яка виражається у єдиноначальності, підпорядкованості і дисципліні; проведення військової, стройової чи фізичної підготовки; воєнізований характер завдань і методів діяльності такого формування.

Кількісний склад злочинної організації, відповідно до чинного кримінального законодавства (ч.4 ст.28 КК України) становить три або більше особи. На думку більшості вчених, ця ознака визначена у законодавстві точно [1, с. 87; 6, с.204; 7, с.79; 8, с.9].

Позиція відносно кількісного складу злочинної організації, а саме «три або більше особи», також знайшла своє відображення в ряді міжнародних Конвенцій. Так, наприклад, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята в Палермо 15 листопада 2000 року, з питань співробітництва у справі попередження транснаціональної організованої злочинності і боротьби з нею, підписана Україною, у ст.2 визначає організовану злочинну групу як «структурно оформлену групу в складі трьох чи більше осіб, що існує протягом певного періоду часу і діє узгоджено, з метою вчинення одного чи декількох серйозних злочинів чи злочинів, визнаних такими відповідно до даної Конвенції...» [9].

«Ієрархічність» є оціночним поняттям, тому його зміст визначається в кожному конкретному випадку, виходячи з оцінки всіх конкретних обставин справи.

У тлумачному словнику дається наступне визначення цього поняття: «Ієрархія – порядок підлеглих, підпорядкування нижчих (чинів, посад) вищим [10, с.350].

М.І. Бажанов дає наступне визначення ієрархічності: «Ієрархія може полягати у підпорядкованості членів організації своїм керівникам, підпорядкуванні окремих структурних частин злочинної організації єдиному центру, в обов'язковості рішень, прийнятих організаторами, для всіх інших учасників злочинної організації» [6, с.205].

М.І. Панов у науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу України визначає, що ієрархічність свідчить про найвищий рівень зорганізованості об'єднання [11, с.95].

Ієрархічність об'єднання припускає певну будову (структуру) злочинної організації як багаторівневої цілісної системи, що передбачає централізацію керування, розподіл ролей (функцій) учасників злочинної організації з однією залежністю нижчого

рівня від вищого, закріпленою у певних правилах, обов'язкових для виконання всіма учасниками злочинної організації.

Відповідно до вищевказаного, зміст ознаки «ієрархічність» охоплює підпорядкованість окремих структурних частин чи окремих членів злочинної організації єдиному центру. Під структурними частинами необхідно розуміти підрозділи злочинної організації, що функціонують з певним завданням, що визначається керівником злочинної організації. Також, на нашу думку, ця ознака включає таке положення, що рішення, які приймаються керівником злочинної організації, є обов'язковими для виконання усіма учасниками цієї організації.

«Стійкість», як і «ієрархічність» є оціночним поняттям, тобто її зміст визначається в кожному конкретному випадку, виходячи з оцінки всіх конкретних обставин справи.

Законодавець визначає це поняття наступним чином. Ознака «стійкість» властива, відповідно до чинного кримінального законодавства, як злочинній організації, так і організованій групі. Відповідно до того, що, на думку законодавця, банда є різновидом організованої групи, поняття стійкості визначається згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду «Про судову практику в справах про бандитизм» від 7 липня 1995 р. № 9 – група вважається стійкою за умови, якщо вона є стабільною і згуртованою, а особи, які до неї входять, мають єдині наміри щодо вчинення злочинів [12, с.322].

Не можна не погодитися з думкою П.С. Матишевського, який визначає наступні показники стійкості: а) наявність постійної групи (членів) такого угруповання; б) наявність стійких зв'язків між її членами і взаємодії між її групами; в) наявність визначеного рівня ієрархічного підпорядкування; г) здатність і готовність кожного члена угруповання виконати будь-яке завдання, що входить у плани спільної діяльності злочинної організації; д) розподіл обов'язків між учасниками угруповання [13, с.173].

Н.О. Гуторова характеризує стійкість наступним чином: «Стійкість як відмінна ознака організованої групи характеризується кількісно-якісними показниками. Кількісний показник стійкості означає наявність попередньої угоди учасників організованої злочинної групи на тривалу злочинну діяльність, тобто на неодноразове вчинення злочинів, на вчинення продовжуваного злочину або в окремих виняткових випадках на вчинення простого одичного злочину, складність підготовки до вчинення якого зумовлює необхідність багатоактної діяльності, якісний показник стійкості є похідним від кількісного і передбачає наявність певної організаційної єдності її учасників, що характеризується чітким розподілом ролей, плануванням злочинної діяльності...» [14, с.208].

На підставі вищевказаного, на нашу думку, стійкість як ознаку не передбаченого законом воєнізованого формування необхідно визначати у сукупності наступних показників – домовленість між

членами про створення угруповання з метою виконання функцій покладених на воєнізоване формування; наявність планів на вчинення невизначеної кількості злочинів; стабільність складу цього формування; чіткий розподіл функцій між учасниками. Ми вважаємо, що наявність всіх вказаних показників є свідченням стійкості зазначеного формування і не можна будь-який з них виділяти як основний.

Зовнішня схожість на передбачені законами України військові формування, як ознака, притаманна цим угрупованням, означає, що за своєю будовою, структурою зазначені формування мають подібність до легально існуючих формувань, але або взагалі відсутній закон, який передбачає створення відповідної воєнізованої організації, або ж вони не належать (не є структурним підрозділом, не перебувають у підпорядкуванні) до жодного із легально існуючих воєнізованих формувань чи груп – збройних сил, служби безпеки, внутрішніх військ міністерства внутрішніх справ тощо.

Наявність певної організаційної структури може характеризуватися аналогічно до структури легального війська, а саме: існування єдиного керівника або групи керівників; існування у зазначеному формуванні підрозділів (відділень, взводів тощо); підпорядкованість відповідних структурних частин та окремих членів формувань за «вертикальною ієрархією»; існування будь-яких знаків, звань тощо; застосування заходів впливу та заохочення; розподілом обов'язків серед членів формування; існування певних правил поведінки тощо.

Слід зазначити, що у формуванні, яке аналізується, організаційна структура не повинна у точній мірі відображати структуру будь-якого легально існуючого воєнізованого формування, через те структура легальних і нелегальних об'єднань у чомусь може збігатися, у чомусь різнитися. Крім того, різні формування можуть мати різну структуру, яка в тій чи іншій мірі подібна до легальних формувань.

Наступна ознака – це наявність військової, стройової чи фізичної підготовки, тобто проведення занять з зазначених видів підготовки. Ці види можуть бути порівнянні з підготовкою, що проводиться у легальних воєнізованих формуваннях: вивчення військової справи (тактики ведення бойових дій, вивчення бойової і холодної зброї тощо); стройової служби (марширування, несення нарядів тощо); єдиnobорств; способів виживання тощо.

На підставі вищевказаного можна зробити наступні висновки. *Не передбачене законом воєнізоване формування* є різновидом злочинної організації; йому притаманні такі ознаки, як кількісний склад (три або більше особи); стійкість та ієрархічність. Крім того, цьому об'єднанню притаманні певні специфічні ознаки, такі як зовнішня схожість на передбачені законами України військові формування; організаційна структура, яка виражається у єдиноначальності, підпорядкованості і дисципліні; проведення військо-

вої, стройової чи фізичної підготовки; воєнізований характер завдань і методів діяльності такого формування.

Список літератури: 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. Мельника М. І., Хавронюка М. І. К., 2003. 2. Кримінальне право України. Особлива частина / Під ред. Бажанова М. І., Сташиса В. В., Тація В. Я. К.–Х., 2002. 3. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / За ред. Мельника М.І., Клименка В.А. К., 2004. 4. Сучасне Кримінальне право України: Курс лекцій / Під ред. Савченко А. В., Кузнєцова В. В., Штанько О. Ф. К., 2005. 5. Див.: <http://scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>. 6. Кримінальне право України. Загальна частина / Під ред. Бажанова М. І., Сташиса В. В., Тація В. Я. К.– Х., 2002. 7. Уголовный кодекс Украины. Комментарий / Под ред. Кармазина Ю.А. и Стрельцова Е.Л. Х., 2001. 8. Водько Н.П. Уголовно-правовая борьба с организованной преступностью. М., 2000. 9. Див.: <http://www.rada.gov.ua/laws/pravo/new/cgi-bin/search/cgi>. 10. Російсько-український і українсько-російський тлумачний словник / За ред. Савченко Л.Г. Х., 1999. 11. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання друге, перероблене та доповнене / Під ред. Маляренко В.Т., Сташиса В.В., Тація В.Я. Х., 2004. 12. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. № 9 «Про судову практику в справах про бандитизм» // Бюлетень законодавства і юридичної практики. Вип. 11. К., 1998. 13. Матишевский П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. юрид. вузів і фак. К., 2001. 14. Гуторова Н. А. Уголовное право Украины. Особенная часть. Конспект лекций. Х., 2003.

Надійшла до редакції 20.11.05

Є.В. Зозуля

ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРО ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Запорукою успішного розкриття та розслідування будь-якого злочину є своєчасне та повне збирання первинного матеріалу, перевірка його та мотивоване порушення кримінальної справи. Не є винятком і скоєння такого злочину, як примушування до виконання або невиконання цивільно-правових зобов'язань.

Специфіка механізму скоєння цього злочину дає привід вважати, що порушення кримінальної справи має деякі особливості, і тому, як бачиться, потребує окремого, більш детального розгляду. Від того, як буде проведена перевірка первинних матеріалів та порушена кримінальна справа, суттєво залежить результативність проведення досудового слідства.

Склад злочину, передбачений ст.355 КК України – примушування до виконання або невиконання цивільно-правових зобов'язань має деякі схожі моменти із таким злочином, як вимагання. Проблемами вивчення та розслідування вимагання займалися українські та російські вчені, серед яких Клименко В.А., Джига М.В., Лисенко В.В., Сазонов В.Н., Ласковий С.В., Колеснікова Т.В., Ніколаюк С.І., Чернявський В.М., Мінська В.С. та інші. Але разом із тим проблемам вивчення примушування